

POGRZEB (361) *sb m*

o jasne; -eb (11), -éb (9); -eb *Koch Wz*; -éb *OpecŻyw, MurzNT, MurzOrt, GórnTroas, też Calep* (2); -eb : -éb *Mqcz* (10:3); -eb-.

sg N pogrzeb (67). $\diamond$ *G* pogrzebu (50). $\diamond$ *D* pogrzebu (8) *OpecŻyw, BielŻyw, BielKron, HistRzym* (2), *SkarŻyw* (2), *WujNT*, pogrzebowi (6) *Leop, Mqcz* (4), *GórnRozm*. $\diamond$ *A* pogrzeb (109). $\diamond$ *I* pogrzeb(e)m (13). $\diamond$ *L* pogrzebie (68). $\diamond$ *pl N* pogrzeby (10). $\diamond$ *G* pogrzebów (7); -ów (1), -(o)w (6). $\diamond$ *D* pogrzeb(o)m (2). $\diamond$ *A* pogrzeby (10). $\diamond$ *I* pogrzeby (1), [pogrzebami]. $\diamond$ *L* pogrzebi(e)ch (9), pogrzebach (1) *WujNT*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Chowanie zmarłego i towarzyszące temu ceremonie; sepultura Miech, HistAl, PolAnt, Vulg, Mqcz, Modrz, Calag, Calep, Cn; funus Mqcz, Modrz, Calep, Cn; exsequiae, humatio Mqcz, Calep, Cn; obsequiae HistAl, iusta, parentalia Mqcz; celebrata, funebria sacra, iusta exsequialia a. exsequiarum a. funebria a. funerum, libitina, mos parentalis, munus postremum a. supremum, officium(-a) feral a. inferiale a. suprema, solenne funeris, suprema Cn* (348) : Wdowá rychło po pogrzebie/ Vtefkníá fámá fobie: A zá muž idž wolá miáá *BierEz R4v, O2v* [2 r.], *Q4v; OpecŻyw* 156; A gdiž lie [*Aleksander*] kfmierci przibliżał rofkazał aby go do złotey trunny włożywŷzy do Alexandriey ku pogrzebu wiezli. *BielŻyw* 163, 78; *MiechGlab* 44; Pleban każe ná pogrzeb pieniądze gothawać. *RejKup M; HistAl G2v, N5v; MurzNT Matth* 26/12; Iż vmárłych niemaćie fię dotykáć/ y przy pogrzebiech bywáć? *KrowObr* 226; *RejFig Aa8v, Bb4v; RejZwierz* 12 *marg*, 26, 34v; *BibRadz Tob* 2/10[9]; Pięć lat bez pogrzebu leżał [*Henryk V*]/ bo był od Papieżá w kłátwie o zgwałcenie kościołow. *BielKron* 180, 19, 21, 36v, 141v, 157v (20); Bustarii, Szermierze álbo gońce byli/ którzy v ftárych ludzi przy paleniu ciáá nieyáką grę [...] okázowały/ v nas páchołek we zbroyi drzewo z koniá Łamie przy pogrzebie. *Mqcz* 28b; Quosdam fama prodidit in ipsis funeribus revixisse, Yeft pewna sławá o niektórych ze przy pogrzebiech záś ożyli. *Mqcz* 92d, 87c, 105c, 107a, 120d [2 r.], 140d [4 r.] (25); *RejAp* 93 [2 r.]; *GórnDworz Bb3; HistRzym* 16, 16v [3 r.], 90v; *KuczbKat* 40; Abowiem pátrž gdy ná pogrzebiech bywamy/ álbo przyiácioły w przygodach cieŷzymy/ tedy máło odŷzedŷzy ná ftronę pokiawáŷzy głowá poćichu fobie rozmawiamy: Bráćie/ á coŷ dziááć/ wŷzytkimći nam táń być. *RejZwierz* 151; *WujJud* 200v, 227 [2 r.], *Mm6, Nn*; Nie ziednoćifž fię z niemi pogrzebem/ bo ziemię fwá fkáziłeŷ/ lud twoy pomordowałeŷ *BudBib Is* 14/20; *CzechRozm* 132; *ModrzBaz* [38], 59v, 61v; *Calag* 65b, 255a; *KochPs* 118; Zwielkim tedy wefelem miedzy innymi S. oycy pogrzeb iey dáli. *SkarŻyw* 16, 51, 52 [2 r.], 56, 62, 102 (14); *StryjKron* 345, 360, 762; [*Poeta o sobie*:] Niech przy próżnym pogrzebie żadné nárzékánié/ Zaden láment nie będzié/ áni vŷkaržánié *KochPieŷ* 55; *ArtKanc S10v žp; ActReg* 17, 22, 64 [2 r.], 76, 87, 127, 141; Epicedium – Piońka przypogrzebie, kuczćij vmárłego. *Calep* 366b, 387a, 442a [3 r.], 491b, 600b, 969a; Tu oczy/ Wŷzytkim pátržácyń/ pláćž łzáńi zámocžy. Iáko/ kiedy gđzie lubo pogrzeb fmutny/ Lub nieprzyiáćiel tráfi lie okrutny *GrochKal* 9, 23; *Phil F3; GórnTroas* 11; *KochFrag* 47; *LatHar* 80, 320 *marg*, 545, 702 *marg*, 704 (8); *KořakCath Cv; WujNT Matth* 14 *arg*, s. 143, *Mar* 14/8, s. 355 *marg*, 424; Ale ŷe kazániá ná pogrzebiech nie dzieiá fię ták dálece dla vmárłych/ iáko więcey dla żywych pozofťátych/ [...] *WysKaz* 2, *kt*, 44; *SarnStat* 628; *SiebRozmyŷl K4; SkarKaz* 381b, 386a [2 r.], 520b; *SkarKazSej* 695a; *ZA* ćię/ zá ćię moy Chryŷte/ kupiono tę rolá:

Dla tych ktorzy z Oyczyzny záfzli w tę niewolą. Zeby dufze zabiegłe ktore fą pod niebem/ Vćiefzyły kości fwe tym wolnym pogrzebem. *KlonWor* 81, 82.

pogrzeb komu (1): Pogrzeb Pánu CHRiřtuřowi czemu wyrażáią *KuczbKat* 40 *marg*.

pogrzeb czyj [w tym: *G sb i pron* (64), *ai poss* (17), *pron poss* (19)] (99): *BielŻyw* 6, 163; *MiechGlab* *7, **4v, 30; *WróbŻółtGlab* A4; Czytálimy o pogrzebie Alexandrowym kofztownym/ do kthorego wiele fie było zefzło Mędrców *HistAl* N5v, N5; Rzekł tedy Iefus/ Dái iei pokói/ zachowałac tento oleiek nadzień pogrzebu moiego *MurzNT Ioann* 12/7; *KrowObr* 144v, 145; Przez wfłyftek čás pořwięcenia fwego/ do vmárłe^{go} niepoydzie/ áni będzie ná pogrzebie Oycá/ Mátki/ Brátá/ y Sioftry *Leop Num* 6/7, *Gen* 47 *arg*, *Tob* 4/18, *2.Mach* 4/49, *Act* 8 *arg*; *OrzList* b3v; *RejZwierz* bbv, 12; *BibRadz Gen* 47 *arg*, *4.Reg* 15 *arg*, *2.Mach* 4/49; *OrzRozm* Iv, M3, Q [2 r.]; Adam vmárł. Adámow pogrzeb. *BielKron* 3v *marg*, 58, 91, 269v, 397v, 400v (10); Visceratio, Iákowe wzdawanie řurowego mięła miedzi pofpofłtwo co bywáło v ftárych ná pogrzebiech známienitych ofób/ álbo vrocziřte řwiátobliwořci. *Mqcz* 499c; *HistRzym* 33; O nędzny bogaczu/ o nędznyřz tho pogrzeb twoy będzie *RejPos* 164v, 138v, 165, 352, 352 *řp*; *KuczbKat* 45; *RejZwierz* 125v; A Regelfrá ktemu były piřáne/ wiele czego było/ á co czyiego dawano do Sequeřtru Chorąřom/ Kładziono theřz s tego dzieřiątą część ná pogrzeby Rycyřřtwa *BielSpr* 15; *WujJud* b6v, 200; *BiałKaz kt*, Hv; *StryjWjaz* B; Około tych [dwustu szeřćdziesięciu dwu chrzeřcijan] pogrzebu/ wiele pracy podięli *SkarŻyw* 62, 27, 108, 143, [197], 414 (10); Potym Krol zarářem w tydzień wyiřcháł z Wilná do Krákowá ná pogrzeb Oycowfki *StryjKron* 762, 411 [2 r.], 467 [2 r.], 762 *marg*; Gdzie y matkę swoyę dochował do smyerczy, y pogrzeb ye^{go} kořtował 4m *ZapKořcier* 1586/69; *GórnRozm* E4v; *ActReg* 68, 170; *Calep* [755]b; *GórnTroas* 63; *LatHar* 125, 176, 279, 543 *marg*, 549, 550, 689; *WujNT przedm* 40, *Matth* 24/12, s. 293, *Ioann* 12/7, s. 355 *marg*, *Ioann* 19 *arg*, Ccccc; kazánie to/ ktorem miał ná Pogrzebie tegoř Křiężęc[i]á Ie^{go} Mczi dobrodzieřiá nářzego/ w druku mieć chćiáłá. *WysKaz*)(3, 1, 2, 2 *řp*; *SarnStat* 233; *SkarKaz* 161b, 384a, 386a [2 r.]; *KlonWor* 82. Cf »pogrzeb obchodzić«, »pogrzeb umarłych«.

W porównaniu (1): Bo iedny pobito/ drugie potruto/ do wychodow ná lekkořć ich miotano/ iř iáki był řywot táki teř miał być j pogrzeb *RejZwierz* 136v.

W pořłączeniach szeregowych (8): *GliczKřięř* P; TAKli Bráćie miły/ w Bábyloniey/ wblędzie/ bez Křztu/ bez Wieczery/ y bez Pogrzebu/ fą ludźie? *OrzList* a4; *KuczbKat* 40, 120; ktoby mowię temu chćiał pořtánowię miářę: k temu pořagom/ weřelam/ vcztam/ pogrzebom/ budowániu/ málowaniu řztukwarkom/ y inem zbyřtkom/ ktorych ieřt wiele/ pewniebyřcie go y řiemie wygnáli *GórnRozm* L3; *LatHar* 326; *WujNT* 44, 635.

W przeciřstawieniach: »wesele (3), chrciny ... pogrzeb« (4): Nietrzeba nářz wkmotry profyć. Bo będzie pewnie báczymy Pyrwey pogrzeb nyzly chrciny. *RejKup* g2; *GórnDworz* Y6v; A tobie zły człowiecze miářto łóřnice grób/ á miářto weřela pogrzeb/ przyáćiele/ y krewni twoi řpráwią. *KochWz* 139; *KlonWor* 33.

Tytuł tekřtu S. Orzechowskiego, wydaneř pořmiertnie jako „Řywot i řmierć Jana Tarnowskiego” (8): A coř wřdy řye z támtem Pogrzebem dzieie? teřzno ludźi ře ták dłuřo ten Pogrzeb ná řwiát nie idźie. *OrzRozm* Q, Q [2 r.], Qv [4 r.].

Zwroty: »pogrzeb obchodzić; obchod pogrzebu« [w tym: czyj (2)] [szyk zmienny] (3;1): *HistJóz* E4; *Funus instaurare*, Pogrzeb obchodzić. *Mącz* 171b; *BiałKaz* Hv; gdy fię wżycy fiędm Synow [...] ná ofáteczny obchod pogrzebu Oycowłkiego ziecháli *StryjKron* 411.

»nie otrzymać pogrzebu« (1): Pogrzebioná Rachel ná drodze idąc do Bethleiem/ tá lámá miedzy przyrodzonemi Abráánowymi nie otrzymáá pogrzebu. *BielKron* 16.

»pogrzeb sprawić (a. sprawować, a. odprawić, a. odprawować, a. wyprawić), wyrządzić (a. wyrządzać); pogrzeb był sprawowan« [w tym: wyprawić i wyrządzić (1)] = *celebrare exequias a. funus, iusta facere a. peragere, parentare Mącz*, Cn; *ducere exequias Mącz*; *sepelire PolAnt*; *defunctum efferre, exsequi, exsequiari, feralia officia peragere, funerare, funus curare a. exsequi a. facere a. locare, iusta reddere a. solvere funeri, libitinum exercere, parentari, suprema solvere, supremo officio fungi Cn* [szyk zmienny] (20;2;2): Ná ofáték śmyerć yey opláczę/ grob yey ípráwi/ pogrzeb kósztowny wypráwi y wyrządzi. *GliczKsiqz* P; Pomrą wrzody zárázliwemi/ nie będą ich plákác/ áni im pogrzebow będą ípráwować [*neque terrae faciem sepelientur*] *BibRadz Ier* 16/4, I 463c marg; *BielKron* 234, 378, 425; *Mącz* 45d, 179b, 278c, 385c; *BudBib Tob* 14/13; ODpráwiwży przeważny pogrzeb Auguřtowi/ [...] Ná który fię pánowie Sármaćcy ziecháli/ Gdzie też chętlíwie Krolá przyřzłego czekáli. *StryjWjaz* Bv; *StryjKron* 345, 546, 762; *KochWz* 139; *LatHar* 313, 320, 737; *WujNT Luc* 23 arg; ludźiom zácny záfwe był obyczáy wyrządzić pogrzeby známienite. *WysKaz* 44, 43 [2 r.].

»pogrzeb (u)czynić; pogrzeb uczynion« = *sepelire HistAl, PolAnt* [szyk zmienny] (21;1): a tak Alexander pláczęć śmierć krola Filipa vczynił mu poćciwy pogrzeb [*ipsum honorifice sepelivit*]. *HistAl* B4v, B4v, G2v, N4v; *LubPs* S2v; Priamus prořł przymierza do trzydzyećci dni/ á w thym pogrzeb żáłościwy vczyniono Troilluřowi y Memnonowi. *BielKron* 59, 54v, 61v, 123v, 125v, 212v (9); *GórnDworz* Y3; *HistRzym* 33 [2 r.]; *BudBib 1.Mach* 7/17; *SkarŻyw* 414; *StryjKron* 452, 667; *WysKaz* 43.

Wyrażenia: »pogrzeb ciała [czyjego]« [szyk 1:1] (2): Bo to wielki znák ieřt czyiey śmierć/ ieřli ciáá iego pogrzeb vkażemy. *KuczbKat* 40; *WujNT Matth* 27 arg.

»pogrzeb krzeřcijański (chrzeřcijański)« [szyk 3:1] (4): Piřezł mi też o pogrzebiech Krzeřćiańřkich/ czego bez śmiechu czytać niemogł. *OrzList* b3v, b3v; *RejPos* 352 marg; *WujJud* 200 řp.

»ořli, jako ořiowy [= bez náleżytych obrzędów] pogrzeb« = *sepultura asini Vulg* (1) [szyk 3:1] (3;1): *Leop Ier* 22/19; powiedział mu iż miał być iego pogrzeb iáko Ořłowy/ á ták przyczyná tego byłá/ iż mu hořdu nie dáwał iáko był powinien. *BielKron* 91; Niech łámi ořlim pogrzebem w ládá źiemi leżą *SkarKaz* 386a, 385b.

»[jakim] pogrzebem pogrzebiony« (1): Ořlim pogrzebem będzie pogrzebiony [*Sepultura asini sepelietur*]/ zgniły/ y wyrzucony przed brony Ierozolimřkie. *Leop Ier* 22/19.

»uczciwy (a. poćciwy, a. poczesny) pogrzeb« [szyk 9:6] (15): *HistAl* B4v [2 r.]; *KrowObr* 105 [2 r.], Tt3v; Drudzy też łtare przyáćiele řwoie zmárłe iedzą/ mieniąc to być napoćciwży pogrzeb. *BielKron* 268v, 125v; *HistRzym* 33 [2 r.]; *RejPos* 147 marg; *BudBib Tob* 14/13; niektórych śmierć niemiałáby byłá vcźciwego pogrzebu [*sepulturae honore caruisset*]/ by było ná to pienádzmi pořpolitemi nienáłożono. *ModrzBaz* 42v; *SkarŻyw* 414; *SkarKaz* 385b, 386a marg.

»pogrzeb umarłych (ludzi) (a. umarłego)« [szyk 3:1] (4): *OrzList* c; tak też y vcźniowie iego czynić máią: á prawie zaniechawłzy włzyftkich zábawek świátá tego/ y zołtáwiwłzy vmárłym pogrzeb vmárłych. *CzechRozm* 250v; *Calep* 572a; *WujNT* Ccccc3.

Szeregi: »dokonanie (a. dokończenie, a. skonanie) i pogrzeb« (3): á to było dokonánie y pogrzeb ławnego Xiążęćia Kieyftutá. *StryjKron* 467; *CzechEp* 424; *LatHar* 543 *marg.*

»pogrzeb i ostatnia posługa« (2): *BiałKaz* Hv; Bez pogrzebu y oney ołtátniey posługi/ Będzie wiátrom bezecne igrzyłko čás długi. *KlonWor* 40.

Wyrażenie przyimkowe: »do pogrzebu« = *prawdopodobnie: do śmierci* (1): sam mieszkać az dopogrzebu abo coś blizey *ActReg* 130.

Przen (7) : Bo iefli bogáctwo małz/ á nie wżywałz go wedle woley Páná twego/ thedy ie małz ná fkázę á ná vpadek twoy/ á gotuiefz ie łobie ná pogrzeb do pieklá *RejPos* 201.

pogrzeb czyj (2): iż czerw á robacy máią być łozem iego y przykryciem iego/ á pogrzeb iego w wiecznych frogółciach piekielnych. *RejPos* 264v, 264.

Zwroty: »pogrzeb uczynić« (2): iakobyś dobry pogrzeb vcźynił dułzycce łwoiey/ áby była doniefioná [...] ná mieyfce Abráámowe. *RejPos* 163v, 185v.

»[czemu] zadzwonić ku pogrzebowi« (1): iułzbyłmy náłzey Wolności zádzwonić ku pogrzebowi mogli gdyby Szłáchćicá było poimác wolno. *GórnRozm* C.

Wyrażenie: »pogrzebem [jakim] pogrzebion« (1): iż [...] dułzá twoiá/ iáko onego nędznego bogaczá/ pogrzebem márnym ma być pogrzebioná w głębołciach piekielnych. *RejPos* 175v.

Szereg: »trunna abo pogrzeb« (1): tak iáko piłmo powieda złołciwym cłłowieku/ iż przyodzianie iego będzie czerw/ á łoze iego robacy/ á trunná ábo pogrzeb iego piekło frogie *RejPos* 264.

2. Miejsce chowania zmarłych: cmentarz, grób; sepultura *Vulg* (12) : A takóz włłedłłfy w radę/ kupili za nie rolą Figulową ij dali iá na pogrzeb plełgrzymo^m [!] zrzádzenijm bożym *OpecŻyw* 118v; Abraham kupił ziemię ná pogrzeb. *KrowObr* 104v *marg*, Qqq; Też vłtáwił Likurgus pogrzeby przy kołłcielech co pierwey w polu czynili *BielKron* 272v; *SkarŻyw* 528, 567; *SkarKaz* 386a; [Przeto 6 die Iulii rano [...] przez bramę Syjon wysłłłłmy, a u pogrzebów Katolickich zmówiwszy pacierz za dusze tych, którzy tam leżą, wesłłłłmy do tego świętego miejsca *RadzPodróż* 102; tylko żełłmy podczás miedzy pogrzebámi Tureckimi náýdowáli dawne łłupy álbo kámienie z mármuru czyłłłtego *BusLic* 21; *LaurLament* Cv].

pogrzeb czyj [zawsze *G sb i pron*] (4): *BielKron* 3v; A iáko/ od powie [!]/ łmutny być niemam? mnie łię vcłłebie dobrze dzieie: ále miáłto y miłá Oyczyzná moia/ y dom pogrzebu Oycow moich/ łpułłtołzał/ y brámy iego wypalone łą. *SkarŻyw* 115; *WujNT* *Matth* 27/7; *SkarKazSej* 668a.

Zestawienie w funkcji n-loc: »Pogrzeb Pożádliwołłci« [łłumaczenie nazwy *Kibrot – Hattaawa*, łat. *Sepulcra Concupiscentiae*] (1): Bo ielłczce mięłto tkwiáło w zębách ich/ á gniew Boży pobił ie/ tak iłłz mieyfce ono názwáne było pogrzeby požádliwołłci. *SkarŻyw* 484.

*** *Bez wystarczájcego kontekstu* (1) : Wymáwiáłłmy tedy i piłłłmy. [...] b łkarb boży/ pogrzeb *MurzOrt* Bv.

Synonimy: **1.** *chowanie, pochowanie, pochowywanie, schowanie, skrycie, włłżenie, zagrzebienie*; **2.** *cmyntarz*.

Cf **POGRZEBANIE, POGRZEBIENIE**

JDok